
SENDİKAL HAKLAR ZAPTURAPT ALTINA ALINAMAZ!

Kamu emekçileri sendikaları, yaklaşık 5 yıldan bu yana yasal düzenlemesi bulunmayan yasal kuruluşlar olarak varlıklarını sürdürüyorlar. Hem de grevli, toplu sözleşmeli sendika olma yolunda bulduklarının örneklerini vererek...

Onca yargı kararına karşın onlar genellikle, yasal olmaktan çok “meşru” kuruluşlar olarak biliniyor. Bunun nedeni; devletin, bilinen Anayasal uluslararası belgeleri bilmezden gelerek, yadsıyarak bu sendikaların yasal varlıklarını kabule bir türlü yanaşmamasına karşılık kamu emekçileri sendikalarının, bir dizi yargı kararı kazandıran hukuksal savaşımın yanı sıra birçok kez on binlerce kamu emekçisinin katılımıyla yollarda, alanlarda, işyerlerinde çeşitli biçimlerde sergiledikleri eylemlerle kamuoyunda hayranlık uyandırmaları ve ilgi odağı olmayı başarmalarıdır.

Onların, devletin tutumundan kaynaklanan engellere karşın halk yığınlarını haklılıklarına inandırmaları sonucunda Hükümet yasal düzenleme sürecine girebilmiştir. Kamu emekçileri sendikaları uzun bir süredir yaşanan bu süreçte de kamuoyunun desteğinde savaşım vergebilmiştir. Ancak bu savaşımın yasal düzenleme sürecinin içeriğiyle yeterince örtüştüğünü söylemek pek kolay olmasa gerekir.

Yasal düzenlemenin yapılacağı yer TBMM'dir, parlamentodur. Her burjuva parlamentosu gibi TBMM de, sivil toplum üzerinde devletin (siyasal toplumun) *"baskı aracı"* olmakla birlikte, bu baskının derecesi, devletin başına buyrukluğunun derecesine göre az ya da çoktur. Başka bir deyişle TBMM; siyasal toplumun (devletin) sivil toplumla ilişkisi onun (devletin) görece daha çok başına buyruk olacağı biçimde gevşediği ölçüde daha çok, daha az başına buyruk olacağı biçimde sıklaştığı ölçüde ise daha az *"baskı aracı"*dır. Ancak siyasal toplumun (devletin) sivil toplumla olan ilişkisini, onu (devleti) daha az başına buyruk kılacak biçimde sıklaştırmamanın (mekanik ilişkiden organik ilişkiye dönüştürmenin) önünde sayısız engeller vardır. Siyasal toplumun çoğu kez doğrudan dayattığı bu engellerden biri, yanıtılmış kamuoyudur. Devlet bunu, sivil toplum üzerinde *"ideolojik / kültürel - moral üstünlük"* sağlamak üzere, en başta görsel, işitsel, yazılı basın araçlarıyla yapar. Bununla da yetinmez, *"... halkın tutmadığı bir işe başladığı zaman önleyici bir önlem olarak...toplumun (sivil toplumun F.E.) kimi öğelerini örgütler..."* Başka bir deyişle sivil toplumun bağrında *"devlet güdümlü"* demokratik(!) örgütler oluşturur. O da yetmezse kamuoyunun dikkatini çekmek üzere sivil toplum alanında *"panik ve coşku patlamaları"* doğuracak yapay olaylar yaratır. Yine gerektiğinde sivil toplum içerisinde, *"görevleri tamamlandıktan sonra devletle bütünleşecek paramiliter örgütler yaratabilir."* Ve kendini, bu ve benzeri önlemlere gerektiğinde başvurabilmek için sürekli, donanımlı ve hazır durumda bulundurur. Ülkemizde yaşanan birçok güncel olay, bunların örnekleri olarak anımsanabilir.

Kamu emekçileri sendikaları, yasal düzenleme sürecinin önümüzdeki aşamalarında bu ve benzeri mekanizmalarla tezgahlanabilecek nice engeli aşabilecek; devletin, dolayısıyla TBMM'nin başına buyrukluğunu yeterince aşağıya çekebilecek donanıma sahip midirler?.. Bu soruya olumlu yanıt verebilmeye pek olanak bulunmadığını, Çalışma ve Sosyal

Güvenlik Bakanlığı'ndan, Bakanlar Kurulu ve TBMM komisyonlarından geçen yasa taslak ve tasarılarını incelediğimizde görebiliriz.

Gerçekten, kamu emekçilerinin sendikal haklarıyla ilgili bu taslak ve tasarıların içeriği (kotarılışları da), kamu emekçileri sendikalarına karşı, devletin neredeyse hiçbir çekinmesi (pervası) olmadığını göstermektedir.

Çünkü bu taslak ya da tasarıların her biri, İLO belgelerinde tanımlanan "sendika özgürlüğü" ilkesiyle çelişen kurallarla doludur. Bunun en çarpıcı örneği geçtiğimiz yasal düzenleme sürecinde göstermelik grev hakkının bile Tasarı'dan çıkarılması noktasına gelinmesidir. Hem de anayasal bir engel bulunmadığı halde ve İLO'nun TBMM'nce onaylanmış 87 Sayılı Sözleşmesi ile Devlet, kamu emekçilerine de (açıkça olmasa bile) grev hakkı tanıma yükümlülüğü altında bulunurken.

Bir başka çarpıcı örnek, toplu sözleşme hakkı ile ilgilidir. Bu hak, tasarılarda, kendi tarihsel varlık koşullarına denk düşen toplupazarlık hakkı değil, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda -hiç kullanılmamış olsa bile- zaten tanınmış bulunan "yönetime katılma hakkı"dır. Buradaki yönetime katılma hakkı, sınırları ne denli geniş olursa olsun, sorunların çözümünde işverenin belirleyici statüsünü koruyan, sendikaya ancak görüş bildirme hakkı tanıyan, işçi-işveren ilişkilerini mekanik bir sürece bağlı kılan bir anlayışın ürünüdür. Hükümet, Parlamento partileri, bu sözümona toplu sözleşme hakkını kamu emekçileri sendikalarına tanımakla 151 Sayılı İLO Sözleşmesi'nin 7. maddesi ile yükümlenilen sorumluluğunun gereğini devlet adına, "toplupazarlık yöntemi" ile "çalışma koşullarının belirlenmesine katılma yöntemi" seçeneklerinden ikincisini yeğleyerek yerine getirmiş olacaktırlar.¹ Ama "toplupazarlık

¹ Bu yorum, İLO 151'in resmi olmayan çevirisine dayanarak yapıldı. (Eğitim-İş Dergisi, 15 Ocak 1992. s.16.)

yöntemi”nin dışında başka bir seçeneği yeğlemeye fırsat bırakmayan İLO 98'e, tıpkı önceki hükümetler gibi yan çizmiş olacaktırlar.

Aslında kamu emekçileri sendikalarının, önünde Anayasal bir engel bulunmayan, üstelik de uluslararası belgelerle tanınması devletçe yükümlenilen sendikal haklar için yasal düzenleme istememeye bile hakları vardır. Ve bu haklılığın, sendikal hakların doğuşu ve gelişme süreci anımsandığında tarihsel dayanağı yok değildir. Öyle bile olsa bu sendikalar, var olan koşullarda yasal düzenleme yoluna kapalı olamayacaklarına göre Hükümet'i ve Parlamento'yu, -işçi, memur, emekli, sözleşmeli- tüm emekçiler için tek bir yasa yapma yoluna dönmek zorunda bırakmanın çabasında olmalıdırlar. O da olmadığında kendi sendikal haklarının özgürce kullanımını çerçeveleyen bir yasayı amaçlamalıdırlar.

Bir kez daha diyecek olursak, böyle bir yaklaşımın dayanakları, hem çalışma yaşamıyla ilgili uluslararası belgelerde vardır, hem de sendikal hakların tarihsel maddi varoluş koşullarında, doğuşunda.

Sendikal hakların, devletin karışma alanı dışında tutulmak istenmesi; ilk bakışta “devlet içinde devlet mi?” sorusuna yol açabilir. Hiç de öyle olmadığı, bu hakların doğasına bir göz atarak görebiliriz:

Sendikalar, sermayenin aşırı emek sömürüsüne karşı “daha çok ücret”, “daha az iş saati”, “daha iyi çalışma koşulları” elde etmenin araçları olarak doğmuşlardır. Sendika'nın, “toplu iş sözleşmesi”nin bir “aracı”olarak tanımlanması, toplu sözleşmenin içeriğinde bu istemlerin bulunmasındandır. “Grev hakkı” da yine, özünde toplu iş sözleşmesinin güvenceye alınmasının aracıdır.

Öyleyse sendikal hakların merkezinde/odağında “toplu sözleşme hakkı” vardır. Başka bir anlatımla, “sendika” ve “grev” hakları asıl, “toplu iş sözleşmesi hakkı” için vardır.

Toplu iş sözleşmesi, esas olarak, işçi-işveren ilişkileri alanındaki sorunların çözümlerini içeren bir metindir. Bu alanın, devletin karışması dışında özerk bir alan olarak bırakılmasının, işçi sendikası pazarlık masasında işverenle aynı ağırlıkta olsa bile devletle, burjuva parlamentosuyla çelişen bir yanı yoktur. Çünkü işveren açısından en kötü bir toplu iş sözleşmesi bile, altında kendisinin imzası bulunan, kendisi tarafından da onaylanmış bir “yasa” metnidir.

Öyleyse toplupazarlık kurumu, kendi alanında yasa değeri taşıyan bu metinleri üreten “*yasama kurumu*”dur. “*Yürütme*” ise, toplu iş sözleşmesinin uygulanması ve denetlenmesi sürecidir; “*yargı*” da, yine bir bakıma, uyumsuzlukların giderilmesi süreci olmaktadır.

Ama daha da önemlisi, bir tür “*yasama kurumu*” olan toplupazarlık sisteminde, parlamentodan farklı olarak, “*doğrudan demokrasi*” geçerlidir. Ve bu nedenle burada, “*insanların gerçek yaşam süreçleri*”nin belirlediği, toplumsal ilişkilerin ancak onunla en sağlıklı biçimde düzenlendiği “*doğal hukuk*”un² işlemesi, ama baştan sona işlemesi gerekmektedir. İşte bu özelliğinden dolayı, toplupazarlık sistemi, “*dolaylı (temsili) demokrasi*”nin, burjuva parlamenter sistemin kendi aleyhine doğurduğu sakıncaların giderilmesinde önemli bir güvence işlevine sahiptir. Bundan dolayı da korkulmaması, tam tersine en yetkin bir biçimde geliştirilmesi, donatılması gereken, (sistem içi) bir sistemdir.

² “Doğal hukuk... aklın vicdan süzgecinden geçirmek suretiyle ortaya vurduğu kuralların tümü olarak kısaca tanımlanabilir. İktidarın bir aracı olmaktan çok, genel olarak onun (devletin, iktidarın) kişi özgürlüklerinden yana sınırlanmasını mümkün kılan bir kurumdur.” Prof. Dr. İlhan Arsel, *Anayasa Hukuku. Doğu Matbaası. Ankara 1964. s. 4.*

Ne yazık ki ülkemiz, toplumsal yaşamın bütün alanlarıyla (ama sendikal yaşam alanı daha bir yoğunlukla), “pozitif hukuk”un ipoteği altındadır.³ Bizdeki “pozitif hukuk”sa, toplumsal yaşamı toplumsal insan hakları bakımından kışla yaşamına dönüştüren, özellikle 82 Anayasası'ndan bu yana, egemen sınıfın neredeyse bütünüyle “komuta aracı” olan ve sendikal alanı da mayın tarlasına dönüştüren bir hukuktur. 12 Eylül'den bu yana yürürlükte tutulmaları sağlanabilen, koalisyon Hükümeti'nin yeniden biçimlenmesini izleyen süreçte yapılacağı vaadedilen kimi değişikliklerden sonra da (hemen hemen) yine öyle kalacakları belli olan Sendikalar Yasası; Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Yasası ve onların eklentileri (tüzükler, yönetmelikler vb) bu kara tabloun sendikal yaşama yansıyan kanıtlarıdır.

Hükümet ve Parlamento, TBMM komisyonlarından geçen ve geçmeyen yasa taslak ve tasarılarıyla şimdi de yasaların kısılcında olmayan kamu emekçilerinin sendikal savaşımını zapturapt altına almak niyetinde olduğunu göstermektedir. 50. Koalisyon Hükümeti'nin parti ve bakan değişiklikleriyle kendisini yenilemesi, hiç kuşumuz olmasın ki bu durumu (haydi “hiç” demeyelim) pek değiştirmeyecektir.

Özelleştirme hastası Hükümet ve Parlamento partilerinin hem buradaki zapturapt anlayışları ve hem de sivil toplumu daha da devletleştirmeyi başarabilecek denli başına buyruk oldukları görülebilir diye; ama asıl, tüm kamu emekçileri sendikalarımızın dikkatlerini çekmek, iş işten geçmeden el ele, daha bir etkin olmaları gerektiğini anımsatmak üzere; Hükümet'in kamu emekçileriyle ilgili söz konusu yasa

³ “Pozitif hukuk, kendi varlığını devlete ve daha çok onun iktidarına borçlu olan kurallar dizgesidir (manzumesidir) ve bu bakımdan iktidarın bir aracı rolünü oynar.” Adı geçen yapıt (agy), s. 4.

tasarılarından biri olan ve TBMM'nin gündemine geldiği söylenen Tasarı'nın sendikal özgürlükleri tanımayan kimi hükümlerinden alıntılar aşağıdadır:

- ✦ Kapsam maddesinden (md. 2): “.. bu kanun ... işçi statüsü dışında çalışan kamu görevlileri hakkında uygulanır.”
- ✦ Üyelik yasakları maddesinden (md. 17): Sendika kurucusu ve üyesi olamayacaklardan kimileri şunlardır: “...merkez ve taşra teşkilatında şube müdürü, müdür ve daha üst düzeyde görevde bulunanlar/Silahlı kuvvetler mensupları/ emniyet teşkilatı mensupları/ ceza infaz kurumlarında çalışan kamu görevlileri.”
- ✦ Üyeliğin sona ermesi maddesinden (md. 18): Emekliye ayrılanlar.
- ✦ Konfederasyon ve uluslararası kuruluşlara üyelik maddesinden (md. 20): Sendikanın uluslararası kuruluşla üye olabilmesi için; üyelik başvurusundan 3 ay önce bu kuruluşun tüzüğü İçişleri Bakanlığı (İB) ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB)'na verilir./ Hükümet bu tüzüğü ulusal mevzuata aykırı bulursa sendikanın üyeliğine izin vermez./ Üye olunan uluslararası kuruluşun etkinlikleri ulusal mevzuata aykırılık gösterirse ÇSGB üyeliğin iptali için iş mahkemesine başvurur.
- ✦ Yasaklar maddesinden (md. 24): Sendika ve konfederasyonlar; siyasi amaçlı etkinliklerde bulunamazlar./ Kamu makamlarından para yardımı alamazlar./ Siyasi partilerden para yardımı alamaz ve para yardımında bulunamazlar.
- ✦ Toplupazarlıkla ilgili maddelerden (md. 25-27): Toplupazarlık görüşmelerindeki taraf kurullarda işçi-işveren temsilcilerinin eşit sayıda olmaları kurlsa da Yüksek Yönetmelik Kurul'a Başbakanlık Müsteşarı başkanlık edecektir.
- ✦ Toplusözleşmenin imzası ve yürürlük maddesinden (md. 40):

Toplusözleşme Bütçe Kanunu ile birlikte TBMM'ne sunulur./ Uygulama ile ilgili yöntem ve işlemler Maliye Bakanlığı'nca yürütülür.

✦ Uyuşmazlık ve uzlaşma maddelerinden (md. 41-42): Uyuşmazlığın tutanağa bağlanmasıyla Başbakan, Uzlaştırma Kurulu'nu üç gün içinde toplantıya çağırır. Uzlaştırma Kurulu üyeleri şunlardır: Sayıştay Başkanı (Başkan), Maliye Bakanlığı Müsteşarı, Üniversitelerarası Kurul'ca seçilen bir uzman üye/ Uzlaştırma Kurulu, taraf temsilcilerini gerektiğinde dinler, 15 gün içinde karar verir. Bu karar, toplusözleşme hükmündedir.

Yaşamsal önemi bakımından bu Tasarı'nın yukarıya aktarılan maddelerinin tek tek irdelenmesi, özellikle de, EĞİT-SEN'le birlikte EĞİTİM SEN'e dönüşen EĞİTİM-İŞ'in yaptığı gibi, kabulü mümkün olmayan her madde için öneriler üretilmesi gerekir ama böyle bir çalışma bir derginin boyutlarını aşar. Onun içindir ki Tasarının karşı çıkılması gereken kimi maddelerinden yukarıya aktarılan kimi hükümlerle sınırlı olarak sanırsız şunlar söylenebilir:

✦ Kapsam konusunda: Tasarı'nın kişi yönünden uygulama alanını belirleyen bu madde ile, "sözleşmeli personel" ve emekli kamu emekçileri kapsam dışı bırakılmışlardır. Ayrıca 17'nci madde ile getirilen yasaklamayla da birçok kamu emekçisine sendika kurucusu ve üyesi olma yolu kapatılmıştır.

Ülkemizi bağlayan uluslararası belgelerde, "herkesin" (İHAS/11), "hiçbir biçimde ayırım gözetmeksizin", "işçi", "memur", "sözleşmeli", "hizmetli" tüm çalışanların (İLO 87/2), "Kamu görevlilerinden, devlet yönetiminde görev üstlenmiş olanlar dışındakilerin" (İLO 98/6, İngilizce orijinalinden çeviri) ve uygulama ölçüsü "ulusal mevzuata" bırakılanların dışındaki tüm kamu emekçilerinin (İLO 151/1) kapsam içine alınmaları öngörülmektedir. Ve tüm bu uluslararası sözleşmeler; Anayasa'nın 90'uncu maddesinde istenildiği gibi "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş", "ulusal hukuka üstün", yük-

sek yargı kararlarına göre de “Anayasal değerde” belgeler olduklarından, Tasarı'nın kapsam maddesi ile 17'nci maddesi aynen yasalışırsa, kişi yönünden sendikal haklar açısından yasa ihlali hatta Anayasa ihlali bile söz konusu olabilecektir.

Bu sözleşmelerde ve yorumlarında, ulusal yasalarla kapsam dışında bırakılabilecek kamu emekçilerinin kimler olacağı bellidir. İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi (İHAS)'nin 29/2. Maddesinde, “yalnız başkalarının hak ve özgürlüklerinin tanınmasını ve bunlara saygı gösterilmesini sağlamak ereğiyle ve demokratik bir toplumda sadece genel ahlak, kamu düzeni ve genel refah gereklerini yerine getirmek amacıyla” kısıtlamalara gidilebileceği öngörülmüştür. Sendikal haklar bakımından kapsam dışı tutulabilecek kamu emekçileri bu genel ölçüte göre, “devlet yönetiminde görev üstlenmiş olanlar” ya da “çalışmaları devlet yönetimine özgü olan üst düzey” “memur”lardır. Sözleşmelere göre, bunun dışındaki kamu emekçilerinin, ister subay, ister polis, ister profesör vb. olsunlar, kişi yönünden yasa kapsamına alınmaları gerekir.

Öyleyse kamu emekçileri sendikalarının; subayların, polislerin tüm öteki kamu emekçilerinin üst düzeyde çalışanlarının dışındakileri, sözleşmeli personeli, emekli kamu emekçilerini kapsayacak biçimde bir yasal düzenleme çabasında olmaları hem hakları ve hem de ödevleridir.

Şimdiki durumda, emekli kamu emekçilerinin sendikal hak kullanmalarını önleyen hiç bir yasal engel yoktur. Onlar, bu bakımdan işçi emeklilerinden şanslılardır. Çünkü yaşlılık, emeklilik, malûllük nedeniyle işten ayrılan işçilerin sendika üyelikleri, 2821 Sayılı Yasa'ya göre (md.25) sona erer. Daha da beteri, bu durum işkolu değiştiren işçiler için de geçerlidir.

Yasal açıdan, isterlerse sendika kurucusu ve üyesi olabilecek olan emekli kamu emekçileri, ne yazık ki bugüne değin kamu emekçileri

sendikalarına kabul edilmediler. Bunun bir nedeni, belki birçoğunun tüzüklerinde emekli kamu emekçilerine üyelik yolunun açılmamış olmasıdır. Kimi Avrupa ülkelerinde örnekleri bulunduğu halde, emekli kamu emekçilerinin sendikalı ya da sendikacı olmaları belki ilk bakışta yadırganabilir. “İşvereni olmayan eski bir emekçinin sendikası mı olurmuş?” denilebilir. Sendika hakkı için “işveren” koşulu aranması kuşkusuz ki doğaldır. Ama bir başka koşul, kişinin emekli de olsa korunması, geliştirilmesi gereken ekonomik, toplumsal, kültürel, mesleki hak ve çıkarlarının olması değil midir? Öyleyse adı ister işveren olsun ister bir başka şey, bu hak ve çıkarların azaltılıp çoğaltılmasını elinde bulunduran birileri olacaktır ve vardır. O da Parlamento, Hükümet, Maliye Bakanlığı ve Emekli Sandığı'dır. Ayrıca kamu emekçilerinin emekli olanlarıyla olmayanlarının hak ve çıkarları birçok konuda ortak. Örneğin kamu emekçilerinin işvereni olan devlet, birçok konuda, onların emeklilerinin de bir tür işverendir. Ya da aşverendir. Öte yandan, emekli olduğunda kamu emekçisinin sendikayla ilişkisinin kesilmesi sendikal devrimin kimi deneyimli, birikimli sendika önderlerinden yoksun kalması sonucunu da doğuracaktır. Bir de şu unutulmamalı ki, emekli kamu emekçilerinin de sendikal hakları için savaşım vermek, sendikalı ve sendikacı kamu emekçileri için yarınları bugünden hazırlamak demektir. Bu konuda duyarlı olmamak, yarınlarda emekli kamu emekçilerinin bugünkü dramını yaşamaya razı olmak demektir.

♦ Tasarı'nın Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplusözleşme Kanun Tasarısı olarak belirlenmiş bulunan adıyla ilgili olarak diyeceklerimiz de şunlardır:

Geleneksel işçi-memur ayrımı anlayışı temelinde hazırlanmış bir tasarıya böyle bir ad konulması doğaldır. 624'te olduğu gibi, Tasarı'nın adındaki ilk iki sözcüğün yerine “Devlet Personeli” deyimini de konulabilirdi. Ya da “Devlet Memurları”.

Kamu emekçileri sendikaları, Hükümet'i ve Parlamento'yu bu Tasarı'dan döndüremeyecek olurlarsa, hiç kuşkusuz bunların dışında bir deyim konulmasını isteyeceklerdir. Acaba bu durumda söz konusu iki sözcüğün yerine “Kamu Çalışanları” deyiminin konulmasına razı olacaklar mıdır? Onların “Platform”a verdikleri ad anımsanırsa, bu soruya “evet” yanıtı verilebilecektir belki. Ancak kamu emekçileri sendikaları, emekli kamu emekçilerini kapsam dışı sayan bir anlayışı yansıtacağından, sanırız böyle bir ad değişikliğine de razı olmayacaklar; hem işçi sendikalarının bir parçası olduklarını çağrıştıran ve hem de emekli kamu emekçilerini de kapsayacak olan bir isim arayacaklardır. Ve eğer daha iyisini bulamazlarsa belki de “Kamu Emekçileri Sendikaları..” denilmesini tutturmaya çalışacaklardır.

Bu tasarı zaten gelenekşel işçi-memur anlayışı temelindedir. Onun içindir ki “Kamu Görevlileri Sendikaları ... Kanun Tasarısı” olarak adlandırılmıştır. KİT'lerdeki işçilerle karıştırılmasın diye de kapsam maddesinde “işçi statüsü dışında çalışan kamu görevlileri” denilmiştir. Oysa kamu emekçileri, işçi sınıfının bir parçası olduklarının bilincine vardıklarını yıllardır sürüp gelen sendikal savaşlarıyla yaşamın içinde kanıtlamışlardır. Hükümet ve parlamento partileri onları buna karşın tam anlamıyla devletin karışma alanına çekmek istemekte, kendilerini o denli rahat, o denli başına buyruk duyumsayabilmektedirler.

+ Sendikaların siyasal partilerle ilişkiye açılmalarının gündemde olduğu bir sırada Hükümet'in kamu emekçilerini ve onların sendikalarını siyaset yasağına yaraşır görmesi (md.24), niçin siyaset hakkının bu maddeye konulmamış olduğunu açıklamaya yeterli. Ancak Hükümet'in, Devlet'in uluslararası sözleşmelerle üstlendiği yükümlülüğe yan çizmekte olduğu bir kez de burada vurgulanmalıdır.

İLO'nun 151 Sayılı Sözleşmesinin 9'uncu maddesinde, sendika özgür-

lüğünün temelinde “sivil ve siyasal” haklar bulunduğu vurgulanmış, “kamu görevlilerinin, başka çalışanlar gibi, salt statülerine ve yerine getirdikleri işlevlerinin niteliğine bağlı olan yükümlülükler saklı kalmak üzere”, “sivil ve siyasal haklardan yararlanmaları gerekir” denilmiştir.

Görüldüğü gibi, İLO 151, sendikaların partilerle ilişkisi gündeme gelmemiş olsaydı bile Tasarı'ya bu ilişkiye olanak sağlayacak bir hükmün konulmasının hukuksal dayanağıdır.

✦ Kamu emekçileri sendikalarını, “sendika” ve “toplusözleşme” hakları adına bir cendereye sokmaya çalıştıkları buradaki madde özetlerinde apaçık görülebilecek olan Hükümet ve Parlamento partilerinin, onaylanmış uluslararası sözleşmeleri hiçe sayan, sendika özgürlüğü tanımayan tutum ve davranışlarının ne denli “vahim” olduğunu anlayabilmek için bir de SHP-DYP Hükümeti'nin Tasarı'dan çıkarılan “grev hakkı” maddesini görelim:

Grev hakkıyla ilgili maddelerden (md. 43-45): 1- Sendika, Uzlaştırma Kurulu kararını izleyen bir hafta içinde grev kararı alamazsa Uzlaştırma Kurulu'nun kararı, toplusözleşme hükmü olarak uygulanır. 2- Grev kararı alınması durumunda Bakanlar Kurulu'nun kararı açıklanmadan grev uygulamasına gidilemez. Sendikanın, açıklanmasını beklemek zorunda olacağı Bakanlar Kurulu kararları grevin uygulanıp uygulanmayacağına/ Grev uygulamasının yer, zaman, hizmet kolları itibarıyla kapsamının daraltılmasına/ Gerekli ve uygun görülürse Uzlaştırma Kurulu kararının toplusözleşme olarak uygulanmasına ilişkindir (md. 43)./ Greve ancak grev yapan sendika üyeleri katılabilir, çalışmak isteyenlerin bu istek ve hakları engellenemez (md. 44). Şu kişilerin greve katılmaları yasaktır: Sağlık hizmetlerinde çalışanlar/ can ve mal kurtarma işlerinde çalışanlar ile şehir içi deniz, kara ve demiryolu ve diğer raylı toplu yolcu taşıma hizmetlerinde çalışanlar/ Yüksek yargı

organlarında çalışan personel ile adalet personeli/ Su, elektrik, havagazı, doğalgaz üretimi, tasfiyesi ve dağıtım işlerinde çalışanlar/ kanuna göre silah taşımaya ve zor kullanmaya yetkili kamu görevlileri / Dışişleri Bakanlığı meslek memurları ve dış misyon görevlileri/ Cenaze ve tekfin işlerinde çalışanlar/ Eğitim ve öğretim kurumlarında çalışan öğretmenler, öğretim üye ve yardımcıları/ Bakanlar Kurulu üyeleri ile greve katılamayacak kamu görevlilerinin özel büro hizmetlerinde çalışanlar (md. 45).

Öte yandan, sendika özgürlüğüne böylesine aykırı bir grev hakkı düzenlemesine nasıl gidilebildiği de, sonra bunun; bir bahşışten vazgeçer gibi Tasarı'dan nasıl çıkartılabildiği de son derece düşündürücü ve hayret vericidir.

Grev hakkının kamu emekçilerine de tanınması, artık ülkemizi de bağlayan 87 Sayılı İLO Sözleşmesi'nin gereğidir. İLO denetim organları yorumlarında, 3, 8, 10'uncu maddeleriyle bu Sözleşme'nin grev hakkını tüm çalışanlara (dolayısıyla kamu emekçilerine de) tanıdığı olduğunu belirtmektedir.⁴ Söz konusu maddelerde açıklık olmasa bile, denetim organlarının bu yorumu Hükümet'in hukuksal dayanağı olmaya yeterlidir.

Kaldı ki istemiş olsa Hükümet'in başka bir hukuksal dayanağı daha vardır. O da, onay yasasındaki yetkisini kullanarak Avrupa Sosyal Şartı (AŞŞ)'nin 5'inci ve 6'ıncı maddelerine ANAP iktidarı döneminde konulan çekinceyi kaldırmaktır. Bu maddeler, o zaman sendika, toplu pazarlık ve grev haklarını açıkça güvenceye bağladıkları için onay dışı bırakılmışlardır. Ama isteyen hükümetin daha sonra onay kapsamına alabileceği de onay yasasında öngörülmüştür.

⁴ Prof. Dr. Mesut Gülmez, *Belgelerle Yönetim, Yargı ve Memur Sendikaları (1990 - 1993). Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını. Ankara 1993. s. 20.*

Eğer Devlet'e, o denli başına buyruk olmadığı gösterilemezse, grev hakkının kamu emekçilerine DYP-CHP ortak Hükümet'i döneminde de tanınacağını sanmıyoruz. Tanınsa bile bu düzenlemenin, SHP'li koalisyon Hükümeti'nin yukarıda özetlenen ve Tasarı'dan çıkartılan sözümona grev hakkı düzenlemesinden pek farkı olacağını sanmıyoruz.

Gördüğümüz gibi, devletin karışmasından uzak ve özerk bir alan olması gereken sendikal yaşam alanı böyle bir grev hakkını bile içermeyen Tasarı ile kamu kesiminde sanki bir mayın tarlası olacaktır.

Birkaç söz daha:

Görüş bildirimine dayalı bu sözleşme bile uyumsuzluk durumunda, işveren devletin üst düzey memurlarından oluşan ve Başbakan tarafından yönetilen ve yönlendirilen Uzlaştırma Kurulu'na götürülecek, kamu emekçileri sendikalarını ancak gerektiğinde dinleyecek olan bu Kurul'un kararı ile *"toplusözleşme hükmü"* kazanacaktır.

Toplusözleşme(!), ister anlaşmayla imzalanmış olsun, ister Uzlaştırma Kurulu kararı ile kesinlik kazanmış olsun, TBMM, Bütçe Yasası ile birlikte görüşüp gerekli değişiklikleri yaparak onaylamadıkça (yasalaşmadıkça da denilebilir) yürürlüğe girmeyecektir.

Uluslararası bir kuruluşa, ancak hükümet bu kuruluşun tüzüğünü ulusal mevzuata aykırı bulmazsa üye olunabilecektir. Ve daha niceleri...

Böyle bir Tasarı'ya karşı yürütülecek savaşımın haklılığını, yaşamsal önemini göstermeye, sanırız şu alıntılar da yardımcı olabilecektir:

ILO'nun Sendika Özgürlüğü Komitesi kararlarından:⁵

✦ Komite, çalışan örgütlerinin seçtikleri uluslararası çalışan örgütlerine üye olmalarına hiç bir engel getirilmemesine verdiği önemi vurgular.

⁵ agy, s. 249,251,252

-
- ✦ Bir sendikanın uluslararası üyeliğini hükümetten bir izin elde edilmesine bağlayan yasal düzenleme, sendikaların uluslararası örgütlere özgür ve gönüllü üyeliği ilkesiyle bağdaşmaz.
 - ✦ Ulusal bir sendikanın, üyesi olduğu uluslararası bir örgütten gelen parasal bir yardımı kabul etmesini yasaklayan bir yasal düzenleme, uluslararası örgütlere üyelik hakkına ilişkin ilkeleri tartışma konusu yapar (ihlal eder).
 - ✦ Çalışma koşulları konusunda işverenlerle özgürce toplupazarlık yapma hakkı, sendika özgürlüğünün temel öğelerinden birini oluşturur ve sendikaların, toplugörüşmeler aracılığıyla ya da başka bir tür yasal yolla, temsil ettikleri kişilerin yaşam ve çalışma koşullarını düzeltmeye çaba gösterme hakkına sahip olmaları gerekir. Kamu yetkililerinin de bu hakkı sınırlandırıcı, ya da yasal kullanımını engelleyici tüm karışmalardan kaçınması gerekir. Bu türdeki tüm karışmalar, çalışan ve çalıştıran örgütlerinin yönetim ve etkinliklerini düzenleme ve eylem programları oluşturma hakkı bulunduğu ilkesinin çiğnenmesi anlamına gelir.
 - ✦ Kamu görevlilerine bir greve katılmış olmaları nedeniyle yaptırımlar uygulanması olgusu uyumlu mesleki ilişkileri geliştirici (kolaylaştırıcı) nitelikte değildir.
 - ✦ Grev hakkı, çalışanların ve örgütlerinin ekonomik ve toplumsal çıkarlarını ilerletmek ve savunmak için yararlandıkları temel araçlardan biridir.
 - ✦ Çalışanların grev hakkıyla savundukları mesleki ve ekonomik çıkarlar, yalnızca daha iyi çalışma koşullarının elde edilmesi ya da mesleki nitelikte toplu hak istemleri ile ilişkili değildir. Mesleki ve ekonomik çıkarlar, aynı zamanda ekonomik ve toplumsal politika

sorunlarına çözüm araştırılmasını ve işletmede ortaya çıkan ve çalışanları doğrudan doğruya ilgilendiren sorunları da kapsar.

Sosyal İş Sendikası Genel Başkanı Sayın Özcan Kesgeç'in "Türkiye'de Sendika Kurma Özgürlüğü Var mıdır? adlı yapıtından:

- ✦ Faşist ve otoriter rejimlere özgü, yasa zoru ile yaratılmış 'tek sendika', güçlü sendikacılığı yaratamaz."
- ✦ "Sendikal birliği sağlamak işçi sınıfının temel görevidir ve ancak işçi sınıfı tarafından yerine getirildiği, sağlandığı ölçüde gerçek anlam ve içeriğe kavuşabilir..."
- ✦ "Sendikal birliğin sağlanmasının temel koşulu, sendikal özgürlük ortamının oluşumudur." (s: 25,26)
- ✦ "Sendikal alanı, tümüyle, toplu sözleşme düzeniyle özgürleştirip, özerkleştirmek kaçınılmaz ve ertelenemez bir zorunluluktur."
- ✦ "Bugün Almanya'da grev ve sendika haklarını düzenleyen özel bir yasa yoktur, çıkarılmamıştır."
- ✦ "Fransa, İngiltere, Belçika, Hollanda, İtalya gibi ülkelerde, bizde yerleştirmeye çalışılan anlamda sistematik grev ve sendika yasaları söz konusu değildir. İşçi örgütleri bu hakların özel yasalarla düzenlenmesine karşıdır."
- ✦ "Artık sendikal özgürlükleri, katlanması gereken bir kurum olarak görmekten Devlet de, işverenler de vazgeçmeli, düzenlemeler taraf etkinliğinden çok devlet etkinliğini ve vesayetini öngören anlayıştan kesinlikle çıkarılmalıdır."
- ✦ "Toplu sözleşme düzeninin, verimliliği ve yaratıcılığı artırıcı ve geliştirici işlevinin; bu alanın özerk ve özgür olması ile sağlanabileceği, yapay kurulmuş ve tanınmış işçi ve işveren örgütleriyle sağlanamayacağı, daha çok zaman yitirmeden kabul edilmelidir." (s: 29,30)

✦ “Sendikal alanı, çalışma yaşamını, devletin hak verme alanı olmaktan çıkartan, bu alanı özgürlükler alanı durumuna getiren bir anlayış, siyasal iktidarda, işverenlerde ve hepsinden önemlisi, işçi sınıfında, tüm çalışanlarda egemen olmalıdır. İşçi sınıfını, onun memur denilen kesimini de kapsayan tek bir sendikalar çerçeve yasası, bu anlayışla bir an önce düzenlenmelidir.”

✦ “Bugün TBMM'nce onaylanmış bulunan 87 ve 151 sayılı İLO sözleşmeleri uyarınca da “memur” denilen kamu çalışanlarına YASA ZORU İLE AYRI SENDİKALARDA ÖRGÜTLENMELERİNİ DAYATMAK olanağı yoktur. Tüm çalışanlar aynı işkolu sendikalarında örgütlenebilmelidir. Memurlar isterlerse ayrı sendikalar kurabilirler. (s: 31)”

Sanırım bu alıntılardan sonra Hükümet'in ve Parlamento'nun sendikal alanı yasal düzenlemenin kısılcasına sokmak istemesine karşı çıkmanın ne denli yaşamsal, haklı ve gerekli olduğu daha bir açıklıkla görülebilmektedir.

Kamu emekçileri sendikaları açısından bütün sorun, bu karşı çıkma sürecinin gerekleriyle örtüşen düşün ve duygu ortamını en yaygın bir biçimde oluşturmaya hızla koyulmaktır. Çünkü Gümrük Birliği sürecinin gerekleriyle uyum çabasına zorlanan Hükümet'in birkaç ay sonra toplanacak İLO Konferansı'na tekmil vermek üzere bu Tasarı'yı hızla TBMM'den geçirmesi olasıdır.

Böyle bir ortamın oluşturulması kuşkusuz ki kolay olmayacaktır. Çünkü Hükümet; kurulu düzeni koruyarak ya da emek aleyhine daha da bozarak, onararak sürdürmeye çalışan öteki siyasal, toplumsal güçler; yıllardır, eşitlik ve özgürlükle, barışla, bilimle ve tüm insanal değerlerle çelişen, aşılması kolay olmayan bir düşün ve duygu dünyası yaratmışlardır ülkemizde. Bu dünya, yerli-yabancı, emek ve insanlık düşmanı çevrelerce, ülkemizin ve insanlığın bugününü ve geleceğini

karartmaya yönelik nice olayların tezgâhlanmasını kolaylaştıran zengin bir gizilgüçtür (potansiyeldir). Nitekim ülkemiz kamuoyunun dikkatlerini, emek ve insanlık yararına çözümleri gereken sorunlardan saptırmak üzere tezgâhlanan yapay olayların, “operasyon” ve “harekâtların” kolaylıkla kotarılabilişine, arkasından IMF'nin ve benzeri dış odakların pervasızca dayatmalarıyla işçilere ve tüm emekçilere yönelik acı reçetelerin ardı ardına gelişine tanık olmuşuzdur, oluyoruz.

Ama madalyonun öteki yüzü de zengin bir gizilgüçtür. Çünkü söz konusu olaylar ve gelişmeler toplumda, şu ya da bu biçimde somutlanmaya hazır bir tepki birikimini de, yanı sıra oluşturmaktadır. Bu birikimler çoğu zaman, çoğumuzun bireysel, ailesel sandığımız olaylar biçiminde karşımıza çıkmakta, devleti ilk kez “intihar merkezleri” ve benzeri düzenlemelere götürecektir denli vahimleşmekte ve yaygınlaşmaktadır. Her gün ekranlarda içimiz yanarak, insanlığımızdan utanarak, kahrolarak izlediğimiz, emniyet örgütünün boyunu aştığı “itiraf” edilen bu ve siyasal nitelikli öteki olaylar, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün söylediği gibi, öyle “Türk halkının oldukça dinamik, dünyadaki gelişme ve değişimlere son derece açık bir halk” olmasından ileri gelmemektedir.

Bütün ustalık, Devlet'in ve Hükümet'in yanlış siyasalarının sonuçlarından başka bir şey olmayan bu tepki birikimlerini; dereleri ırmaklara, ırmakları nehirlere katarcasına; emeğin, insanlığın; o doygunluk, barış ve özgürlük dolu geleceğine kanalize edebilmektedir.

Kamu emekçileri sendikalarının; gerçekten grevli, toplu sözleşmeli bir yasal düzenlemeye kavuşmanın yolunun bu ustalıktan geçtiğini bildiklerine inanmak istiyorum.

Bu inançla onları; bu zapturapt yasına hazırlık Tasarı'sına “hayır!” diyecek, Hükümet ve Parlamento'nun başına buyrukluğunu yeterince azal-

tacak bir düşün, duygu ve hatta tutku ortamını, önce kendi alanlarında, sonra sendikal alanın bütün kesimlerinde ve ülke genelinde bir an önce yaratabilmenin çabasına yönelmiş görmeyi diliyorum.

Bu arada CHP'nin “ölümü gösterip hastalığa razı etme” siyasalarına aldanmamak gerektiğini; onların olabilecek kadarını ancak kendi özgür, ortak istençleriyle belirlemelerinin tek çıkış yolu olduğunu anımsatmayı da gerekli görüyorum.

Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Nisan 1995.